

L'educació i l'aprenentatge en la societat-xarxa: de la metàfora del contenidor a la metàfora de la connexió

Begoña Gros Salvat*

Recepció original: 11 de maig de 2015

Acceptació: 30 de juny de 2015

D'entrada, volem recordar que el professor Alexandre Sanvisens (1983) ens va ensenyar que la incorporació del coneixement procedent d'àmbits no estrictament pedagògics ens podia proporcionar noves eines conceptuals per comprendre l'educació. En concret, Sanvisens sostenia que la teoria general de sistemes, la teoria de la informació i la cibernètica proporcionaven elements conceptuals molt importants per assolir un major nivell de comprensió del procés educatiu. La informació i la comunicació, analitzades des dels processos de circularitat cibernètica, ens van permetre estudiar la importància de la comunicació i la regulació durant l'aprenentatge.

«Importar» conceptes i teories al terreny pedagògic també té alguns riscos atès que la transferència no sempre resulta fàcil i es pot caure en una interpretació superficial. Malgrat tot, la pedagogia sempre ha utilitzat referències externes i metàfores que han ajudat, amb més o menys fortuna, a establir referents en la investigació i la intervenció pedagògica. Durant molts anys, la ment va ser descrita com una *tabula rasa*, un recipient, un contenidor. El coneixement com quelcom exterior, objectiu i estàtic que la ment incorpora. Fins a mitjans segle xx, les teories sobre el coneixement i l'aprenentatge es van fonamentar en aquesta visió de l'educació i la formació com un procés instructiu dirigint l'atenció al subjecte com a individu. En aquest sentit, cal esmentar que tant les teories socials com el constructivisme sociocultural no van trobar un veritable lloc de desenvolupament fins al final del segle xx en el que la dimensió social i comunicativa va adquirir una gran importància. Actualment, les tecnologies digitals, Internet, les xarxes socials, són entre altres, les expressions d'una creixent complexitat que desafia les estructures culturals i cognoscitives de les persones. Estem davant d'una societat que es desplaça cap al coneixement com el principal recurs productiu i que, en conseqüència, obliga cada vegada més a les persones i als grups a transformar els recursos que disposen i modificar les formes de producció i accés al coneixement. Actualment, s'imposa la metàfora de la connectivitat.

Segons Anderson (2010), les teories sobre l'aprenentatge es poden diferenciar entre les teories pre-xarxa i post-xarxa. Les teories pre-xarxa es van desenvolupar en un món en què la comunicació era cara, geogràficament restringida i la informació i els continguts escassos. En canvi, les teories post-xarxa tracten d'entendre l'aprenentatge en una societat connectada amb abundant informació i una enorme capacitat de comunicació.

(*) Doctora en Pedagogia. Professora del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Els seus interessos i activitat de recerca se centren en els usos de la tecnologia digital com a suport per l'aprenentatge, i en la innovació de la docència en els diferents nivells educatius. Adreça electrònica: bgros@ub.edu

Seguint la distinció d'Anderson, en aquest monogràfic ens centrem en l'anàlisi de les teories centrades en les xarxes des del punt de vista biològic i des de la perspectiva de la connectivitat. En el primer article, Begoña Gros presenta una aproximació general a aquesta distinció i es focalitza en les diferents concepcions actuals de l'aprenentatge en xarxa.

Joaquín García Carrasco, en l'article «La Teoría de la Educación y los mecanismos neuronales de la empatía. Deliberación sobre el escenario informal de educación», parteix d'un enfocament neurològic i descriu una anàlisi interdisciplinària sobre les funcions mentals implicades en els processos de l'educació informal. Especialment, es prenen en consideració els aspectes que fan possible la comprensió dels estats mentals d'altres. Es sondegen diferents nivells de l'estructura psicosomàtica, des d'un nivell fenomenològic a un nivell neurològic. Finalment, s'analitzen les diferents categories de processos implicats en el procés global de l'empatia i s'incorporen els resultats de la investigació sobre el sistema de neurones mirall.

L'article «Principis neurodidàctics per l'aprenentatge», de Jesús Guillem, Félix Pardo, Anna Forés, Teresa Hernández i Carme Trinidad, també planteja l'interès que està despertant en l'educació la contribució de les neurociències. Aquesta contribució dona a conèixer l'estat actual de les recerques en neurociències que es poden aplicar a l'educació i es centra en l'anomenada *neurodidàctica*, tot evidenciant el seu paper davant dels trastorns de l'aprenentatge per acabar parlant del rol i les funcions del neuroeducador/a.

Entrant en el món de les xarxes, Xavier Mas, en l'article «El PLE més enllà de teories i enfocaments pedagògics», planteja que els entorns personals d'aprenentatge (PLE) són quelcom més que una tecnologia. De la mà de diversos autors i autores que han fet aportacions al voltant d'aquest concepte, ofereix una reflexió oberta sobre la naturalesa del PLE, en tant que fenomen que traspassa els límits que separen l'aprenentatge formal i informal, els àmbits personal i social, i fins i tot les dimensions material i immaterial, i que juga un paper cada cop més destacat en l'aprenentatge al llarg de la vida de les persones.

Finalment, Linda Castañeda en l'article «Investigación, conocimiento y participación en la academia 2.0: De la torre de marfil a la galería de los espejos», explora l'impacte de l'era digital a la universitat com a institució i en la vida laboral dels professionals de la recerca que hi treballen. S'hi analitza els canvis en la creació del coneixement i les necessitats que el nou moment tecnològic i social plantegen a la investigació. L'autora proposa un model pràctic d'investigació enriquida amb tecnologia que es presenta com a alternativa en un temps de tensions i contradiccions en la vida acadèmica.

Referències

- Anderson, T. (2010) «Theories for learning with emerging technologies», a Veletsianos, G. [ed.] *Emerging Technologies in Distance Education*. Edmonton, AB., Athabasca University Press, p. 3–22.
- Sanvisens, A. (1983) «Concepción sistémico-cibernética de la educación», a AA. VV. *Teoría de la Educación I. El problema de la educación*. Murcia, Ediciones Límite, p. 161-186.